

Література

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. – М., 2001. – 511 с.
2. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. – К., 2006. – 580 с.
3. Макаренко Н.В. Основы профессионального психофизиологического отбора. – К., 1987. – 243 с.
4. Забродин Ю.М. Психофизиология и психофизика. – М., 1977. – 274 с.
5. Самоукина Н.В. Психология и педагогика профессиональной деятельности. – М., 1999. – 352 с.
6. Винокуров Л.В. Психологія роботи з персоналом в працях вітчизняних фахівців. – СПб., 2001. – 512 с.
7. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб, 2000 – 508 с.
8. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – М., 2007 – 304 с.
9. Иванова С.В. Искусство подбора персонала. Как оценить человека за час. – М., 2006 – 168 с.

УДК 159. 923.2

Л.Д. Заграй

РЕФЛЕКСИВНО-ДЕПРЕСИВНИЙ СТИЛЬ ЖИТТЯ ГОТІВ

У статті піднімаються актуальні питання ролі молодіжних субкультур у формуванні стилю життя особистості. Молодіжна субкультура розглядається як дискурсивний простір, в якому створюються та транслиуються смисли, які визначають відповідний стиль життя. За критерієм суб'єкт-об'єктних орієнтацій у життєвих ситуаціях визначено змістові характеристики стилю життя молодих людей, що належать до субкультури готів. Розкрито гендерну конфігурацію змістових характеристик стилю життя готів.

Ключові слова: *молодіжна субкультура, стиль життя, готи, змістові характеристики, рефлексивно-депресивний стиль життя, рефлексивно-споглядальний стиль життя.*

Актуальність. Особливої актуальності молодіжні субкультури набувають у періоди системних змін, що зумовлюють модернізаційні перетворення у системі панівної культури, сприяють створенню нових схем, моделей сенсотворення, стилю життя. Основними причинами виникнення молодіжних субкультур в Україні визначають кризу українського суспільства та його основних інститутів, кризу інституту сім'ї, сімейного виховання, комерціалізацію ЗМІ, які штучно формують підвищену потребу у субкультурних ознаках, зростаючу вестернізацію і регіоналізацію культури.

На сьогоднішній день значно посилився інтерес до осмислення проблем субкультур. У трактуванні цього соціокультурного феномену виникли принципово нові позиції. Дослідники дійшли висновку, що саме це питання

дозволить наблизитись до досягнення культури як важливого соціального феномену, що зумовлює подальший розвиток суспільства [3].

Тому на нашу думку, досить важливим є дослідження субкультур, зокрема молодіжних. Важливо не акцентувати увагу тільки на соціалізаційному аспекті, а розглядати світоглядні способи творення змістів субкультур, субкультурних текстів, які визначають конструювання особистісного досвіду, стилю життя молодих людей.

В Україні особливої популярності набули молодіжні субкультури, які ми відносимо до романтико-ескапістських (індіаністи, готи, толкієністи, уніформісти, рольовики, байкери); гедоністично-розважальних (мажори, рейвери, брейкери, репери, рокери); епатажно-протестувальних (панки, металісти, байкери, хакери); свавільно-самосудних (скіни, гопники, блоксери). У кожній субкультурі створюються та відтворюються на знаковому, соціальному та поведінковому рівнях смисли, схеми, концепти, які відбивають її модель світу, визначають стиль життя молодих людей, що належать до них. **Мета статті** полягає у розкритті особливостей конфігурації змістових характеристик стилю життя молодих людей, які належать до молодіжних субкультур, зокрема готів.

У готів фіксується особливий романтико-депресивний погляд на життя, який відбивається в атрибутиці, зовнішньому вигляді, захопленнях відповідною музикою [4], спостерігається у самовираженні. Вони досить сентиментальні і чутливі, замкнені, меланхолійні, схильні до впадання у часті депресії.

Стиль життя молодих людей, які належать до субкультури готів, ми визначали за критерієм суб'єкт-об'єктних орієнтацій у життєвих ситуаціях. У залежності від типу ситуацій окреслили відповідний стиль життя. При об'єктній орієнтації життєвиявлення детермінується переважно зовнішніми ситуаціями. При вирішенні життєвих завдань, розв'язанні життєвих ситуацій людина спирається на обмежену інтерпретативну компетентність. Вона інтерпретує життєві події, ситуації за готовими схемами, кліше, які циркулюють в найближчому оточенні і не підлягають індивідуальній переінтерпретації. Джерело життєдіяльності при цьому знаходиться поза людиною. Вона «поміщає» себе у такі ситуації, не усвідомлюючи цього.

При суб'єктній орієнтації людина інтерпретує події та ситуації, використовуючи не тільки готові кліше, але й створює нові, авторські схеми їх розуміння, що забезпечує їй більш творчий процес життєвиявлення.

Основними критеріями суб'єкт-об'єктних орієнтацій у життєвиявленні є наступні.

1. Цілісність–дискретність сприйняття свого життя. Виділяють чотири типи організації часу життя:

- стихійно-повсякденний (людина не встигає за часом, її поведінка носить стихійний характер);
- функціонально-дієвий (події активно організовуються, однак не враховуються їх наслідки);
- споглядальний (пролонгований) тип (проявляється активність, проте, не організовується час життя);

- споглядально-перетворювальний (характерною є пролонгована організація часу, яка співвідноситься зі смыслом життя і соціальними тенденціями) [1].

Для перших двох типів характерним є дискретне сприйняття життя, два останніх сприймають життя як цілісне утворення. Крім того, перший і третій типи відбивають пасивну життєву позицію, другий та четвертий – активну.

Відповідно дискретність сприйняття життя сприяє об'єктній орієнтації в життєвих ситуаціях, людина акцентує увагу тільки на ключових подіях власного життя. Цілісність життя супроводжується активним розвитком внутрішнього світу і відноситься до суб'єктної орієнтації у життєвиявленнях.

2. Трансситуативна сміливість – трансситуативний консерватизм. Даний критерій дозволяє розкрити міру готовності особистості до змін, до адаптації у нових умовах та життєвих ситуаціях. Трансситуативна сміливість корелює із прагненнями до змін як внутрішнього світу, так і зовнішньої реальності. Для осіб з трансситуативним консерватизмом характерною є сталість поглядів, стійкість переконань. Тому для осіб з трансситуативною сміливістю характерна суб'єктна орієнтація у життєвиявленнях, тоді як для трансситуаційного консерватизму – об'єктна.

3. Прагнення до самоактуалізації – его-орієнтація. Даний критерій дозволяє прогнозувати особливості прагнення особистості до самоактуалізації, що є показником особистісної зрілості. Прагнення до самоактуалізації вказує на те, як людина буде будувати власне життя, які обирати цілі, плани та способи самоздійснення. Людина з високим прагненням до самоактуалізації створює суб'єктний стиль життя, оскільки активно працює над вдосконаленням свого внутрішнього світу, і доволі вибірково включає ті чи інші фрагменти зовнішнього буття у власне життєтворення.

При его-орієнтації людина засвоює стереотипні моделі самовиявлення без осмислення, продуктивної інтерпретації. Така людина формує свою активність, опираючись на існуючі у молодіжній субкультурі моделі самовиявлення, підкоряючись та пристосовуючись до них.

Показниками прагнення до самоактуалізації є [2]:

- орієнтація у часі, яка дозволяє зробити висновок про здатність людини жити «тут і тепер». За даним показником ми прогнозували екзистенційність розуміння життя;

- цінності – дозволяють робити висновок про наявність чи відсутність цінностей самоактуалізованої людини;

- погляд на природу людини – відбиває гармонійність у міжособистісних стосунках, довіру, доброзичливість до інших людей;

- потреба у пізнанні – відкритість до нових вражень, знань та досвіду;

- прагнення до творчості – творче ставлення до життя;

- автономність відображає рівень психічного здоров'я особистості, її цілісність та повноту;

- спонтанність корелює із впевненістю в собі та довірою до оточуючого світу, рівень розвитку якої дозволяє робити висновок про самоактуалізацію як стиль життя особистості;

- саморозуміння відбиває чутливість, сензитивність до власних потреб та переживань, що забезпечує людині впевненість;
- аутосимпатія показник усвідомленої позитивної Я-концепції;
- контактність – прагнення до взаємодій з іншими людьми;
- гнучкість у спілкуванні – свідчить про здатність до адекватного самовиявлення у спілкуванні.

4. Наявність усвідомленої системи цінностей-цілей, які відповідають суб'єктному типу життєвих орієнтацій. Даний критерій дозволяє прогнозувати здатність та вміння особистості визначати цілі, враховуючи різні життєві ситуації, створювати чітку ієрархію. Об'єктний тип, відповідно, визначається абстрактними цілями, що не мають чіткої ієрархії. Показниками рівня усвідомленості цілей є оцінювання різних життєвих ситуацій, які стосуються роботи, побуту, фізичного та психологічного стану досліджуваного, міжособистісної взаємодії та сімейного життя [2].

Аналіз та інтерпретація результатів здійснювалася окремо по кожній із шести базових сфер особистості. Потім відбувалося рангування за ефективністю та можливістю їх реалізації. Така процедура сприяє інтегративному проектуванню особистісного саморозвитку у часовому та ресурсному планах, що дозволило нам виявити рівень усвідомлення досліджуваними власних життєвих цілей. При цьому було виділено три групи цілей за рівнем усвідомлення:

- група А – цілі чітко визначені, доповнюють одна одну, коли одна ціль виступає метою, наступна засобом її досягнення;
- група В – цілі визначаються, однак вони досить абстрактні, відсутня ієрархія та узгодженість між цілями однієї сфери;
- група С – цілі відсутні.

Отже, за даними критеріями ми визначали стиль життя молодих людей, що належать до субкультури готів. Важливо було з'ясувати чи існує гендерна специфіка у конфігурації моделей стилю життя молодих людей, що належать до даної субкультури. За допомогою факторного аналізу вдалося виявити гендерну конфігурацію змістових характеристик стилю життя готів (табл. 1).

Модель стилю життя готів чоловіків передбачає чотири фактори, які разом зумовлюють 60,9% дисперсії, що можна розглядати як прийнятний результат факторизації матриці даних. Перший фактор, виявлений у структурі стилю життя чоловіків-готів, визначає 28,85% дисперсії. До його складу увійшли чотири шкали, порядок перерахунку яких відповідає величині факторних навантажень:

1. Саморозуміння (0,785);
2. Потреба у пізнанні (0,631);
3. Автономність (0,613);
4. Спонтанність (0,573).

Виходячи із значень шкал, які у складі даного фактору мають найбільші навантаження (понад 0,6), він одержав узагальнюючу назву «Рефлексія, незалежність, відкритість досвіду». Іншими словами, стиль життя чоловіків

готів визначається прагненням до самоактуалізації, що проявляється у рефлексії власних переживань, думок, прагненні пізнавати світ, бути незалежними, що забезпечує їм довіру до світу.

Другий фактор (17,37%) – «Невизначеність, страх перед майбутнім»:

1. Транситуативний консерватизм (0,920);
2. Функціонально-дієвий тип організації часу життя (0,592);
3. Психічний стан (0,537).

Таблиця 1

Конфігурація змістових характеристик стилю життя чоловіків та жінок, які належать до субкультури готів

№ п/п	Фактори (інформативність, %)	
	Чоловіки	Жінки
1	Рефлексія, незалежність, відкритість досвіду (28,85)	Рефлексивність та самовираженість у спілкуванні як атрибути самоактуалізації (30,3)
2	Невизначеність, страх перед майбутнім (17,37)	Рефлексія психічного стану та осмисленість цілей сімейного життя (21,6)
3	Осмилення соціально-особистісних цінностей (9,75)	Спрямованість на нові враження від спілкування (10,9)
4	Прагнення до творчості та невизначеність у професійній діяльності (4,93)	-

Семантичне наповнення даної кореляційної групи відбиває стійкість, незмінність поглядів, страх перед новим, що може зумовлюватися типом організації часу (функціонально-дієвий), при якому людина організовує своє життя, однак не завжди враховує наслідки своїх дій, вчинків, життєвих виборів. Такий тип свідчить про дискретність сприйняття життя, коли воно сприймається як ланцюг окремих подій, ситуацій, на яких акцентується увага, що сприяє об'єктній орієнтації у життєвиявленні. Людина не відчуває цілісності власного життя, що й зумовлює переживання.

Третій фактор, що характеризує стиль життя чоловіків готів (9,75%) – «Осмилення соціально-особистісних цінностей»:

1. Міжособистісне спілкування (0,975);
2. Особистісне зростання (0,691);
3. Контактність (0,582);
4. Неусвідомленість цілей сімейного життя (0,490).

Наявність усвідомлених цілей у сфері міжособистісного спілкування та цілей особистісного зростання певною мірою визначають створення сприятливих контактів, розширення кола спілкування, однак неусвідомленими є цілі щодо сфери сімейного життя, що свідчить про неготовність молодих людей до створення сім'ї. Отже, актуальними усвідомленими цілями чоловіків-готів є прагнення до міжособистісного спілкування та особистісного зростання, які детермінують самовиявлення.

Четвертий фактор (4,93%) – «Прагнення до творчості та невизначеність у професійній діяльності». Даний фактор відбиває наступні аспекти стилю життя:

1. Прагнення до творчості (0,873);
2. Відсутність осмисленості цілей, пов'язаних із роботою (0,624);
3. Аутосимпатія (0,554).

Даний фактор можна розглядати як ще одну групу цілей, які будуть визначати стиль життя. Молоді люди прагнуть до творчості, однак відсутні усвідомлені цілі щодо майбутньої професійної діяльності. Можливо творчість не пов'язується із майбутньою професією, що певною мірою свідчить про неусвідомлений вибір спеціальності або відсутність перспективи працевлаштування. Тим не менше, невизначеність із професійною діяльністю не впливає на самоприйняття.

Отже, стиль життя чоловіків-готів можна назвати рефлексивно-депресивним, який визначається прагненням до самоактуалізації, що проявляється у рефлексії власних проблем, переживань, готовності отримувати нові знання, новий досвід, незалежності та довіри до світу. Актуальними прагненнями молодих людей є міжособистісне спілкування, що створює можливості для особистісного зростання та творчості.

Однак, формуванню гармонійності стилю життя перешкоджає наявність об'єктних життєвих орієнтацій, які проявляються у трансситуативному консерватизмі (страх перед змінами як внутрішнього, так і зовнішнього світу) та нездатності прогнозувати наслідки життєвих ситуацій, відповідально ставитися до їх вирішення. Все це зумовлює суперечливі переживання, негативні емоції, надає стилю життя депресивного характеру. Показник «консерватизму» свідчить, що молоді люди хоча й відкриті до нового досвіду, однак він обмежується переважно схемами субкультури. Вони закриваються від сприйняття чогось нового, що не стосується готик культури. Іншими словами, вони спрямовані на сприйняття нового, яке створюється у межах субкультури або стосується її смислів. Це підтверджується результатами усного опитування. Серед студентів готів є такі, які добровільно залишили навчання у виші лише тому, що їм там не сподобалося, не виправдалися очікування. Також серед них багато таких, яких цікавить не результат навчання, а процес – наприклад, обговорення цікавого філософського матеріалу, проникнення у тайни психології людини чи аналіз творів мистецтва середньовіччя тощо. Інші предмети вони можуть не відвідувати, ледь складаючи підсумкові сесії.

На нашу думку, у чоловіків-готів відсутність цілісності, гармонійності життя певною мірою зумовлена схемами, концептами досвіду, створеними в умовах субкультури. Односторонність інтерпретацій життєвих подій, ситуацій, пошук трагізму, «темних» відтінків у всьому, що їх оточує, звужує простір для експериментувань з майбутнім, заважає повноцінному самовиявленню, зумовлює формування об'єктного стилю життя.

У моделі стилю життя жінок готів виділено три фактори, які спільно обумовлюють 62,8% дисперсії. Перший фактор (30,3% дисперсії) містить в собі із статистично значущими навантаженнями чотири шкали, порядок

перерахунку яких відповідає величині їх факторних навантажень. Даний фактор об'єднав в собі шкали, що відбивають прагнення до самоактуалізації, тому отримав назву «Рефлексивність та самовираженість у спілкуванні як атрибути самоактуалізації»:

1. Саморозуміння (0,779);
2. Гнучкість у спілкуванні (0,605);
3. Автономність (0,520);
4. Аутосимпатія (0,437).

Виходячи із змісту шкал, які мають найбільші факторні навантаження (понад 0,6), можна стверджувати, що провідними якостями самоактуалізації є чутливість до власних проблем, потреб та переживань. Рефлексивність власних переживань забезпечує, з одного боку, адекватність самовираження у спілкуванні, а з іншого боку, незалежність, автономність, що зумовлює позитивне ставлення до себе.

Другий фактор (інформативність 21,6%), проінтерпретований як «Рефлексія психічного стану та осмисленість цілей сімейного життя», включає наступні шкали:

1. Психічний, душевний стан (0,995);
2. Сімейне життя (0,620);
3. Неусвідомлені цілі «робота» (0,490).

Значущість шкали осмисленості цілей у сфері «Психічного, душевного стану» у жінок-готів підтверджує попередній фактор, що відбиває актуальність рефлексивних переживань, які можуть сприяти усвідомленості цілей сімейного життя. Однак, у жінок, як і у чоловіків, відсутня усвідомленість цілей, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, що доводить неусвідомлений вибір професії, невизначеність у майбутньому. Наприклад, як зазначає дівчина-готеса, що невдячною є справа заглядати у майбутнє, яке незалежне від нас. Треба жити теперішнім.

До третього фактору (інформативність 10,9%), якому ми надали назву «Спрямованість на нові враження від спілкування», включені наступні шкали:

1. Контактність (0,770);
2. Пізнання (0,605);
3. Споглядальний тип життєвих орієнтацій (0,554);
4. Консерватизм (0,538).

Виходячи із семантичного змісту шкал, стає очевидним, що для жінок-готес важливим є прагнення до взаємодіючих і приємних контактів, зв'язків з іншими людьми, які створюють можливості для пізнання, отримання нового досвіду, знань, переживань та вражень. Однак жінки займають споглядальну позицію, не проявляють активності, їм складно організовувати час свого життя, вийти за межі смислів, які створюються у субкультурі готів. Іншими словами, вони займають пасивну життєву позицію.

Отже, змістові характеристики стилю життя жінок-готів свідчать про його рефлексивно-споглядальний характер. Стиль життя їх визначається значною мірою прагненням до самоактуалізації, яке проявляється у рефлексії власних переживань, здатності до адекватного самовираження у спілкуванні,

незалежності та самоприйнятті. Вони спрямовані на створення сім'ї, однак не мають цілей професійної самореалізації. Акцентування уваги на емоційній сфері звужує простір для самовиявлення, не дозволяє молодим людям створювати професійні перспективи. Обмеженість стилю життя сферою переживань та міжособистісної взаємодії, в якій вони задовольняють потребу в пізнанні, пояснюється закритістю до змін, пасивною життєвою позицією, стійкістю переконань, які створюються у межах субкультури.

Висновки. Таким чином, стиль життя готів певною мірою визначається «емоційними», «депресивними» смислами, схемами, що сконструйовані та транслюються у межах субкультури, які звужують простір для самоконститування, ускладнюють процес створення власних, індивідуальних схем самовиявлення. Надмірна рефлексія власних переживань та стосунків з іншими заважає формуванню усвідомлених цілей у різних сферах життя, зокрема професійній та не дає цілісно сприймати процес життя, що й зумовлює певною мірою депресивний відтінок його, особливо у чоловіків.

Гендерна специфіка стилю життя готів полягає у змістових відмінностях самоактуалізаційних тенденцій. Чоловіки спрямовані на самопізнання через отримання нових знань, а жінки через самовираження у спілкуванні. Стиль життя чоловіків визначається усвідомленими соціально-особистісними цілями, які стосуються міжособистісної сфери та особистісного зростання, а стиль життя жінок стосується насамперед емоційної сфери та сімейного життя. Відповідно, стиль життя чоловіків відбиває більш активну життєву позицію, тоді як жінок – пасивнішу.

Література

1. Коржова Е.Ю. Психологическое познание судьбы человека. – СПб., 2002. – 334 с.
2. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2000. – 490 с.
3. Тітлей М. Новий підхід до теорії молодіжних субкультур. – Режим доступу: <http://www.younh.co.za/>.
4. Хазов В.К. Символика молодежной субкультуры готы // Гуманит. исслед. – 2009. - №2(30). – С. 26-31.

В статье анализируются актуальные вопросы значения молодежных субкультур в формировании стиля жизни личности. Молодежная субкультура рассматривается как дискурсивное пространство, в котором создаются и транслируются смыслы, определяющие стиль жизни. Содержательные характеристики стиля жизни готы определены по критерию субъект-объектных ориентациях в жизненных ситуациях. Раскрыто гендерную конфигурацию содержательных характеристик стиля жизни готы.

Ключевые слова: молодежная субкультура, стиль жизни, готы, содержательные характеристики, рефлексивно-депресивный стиль жизни, рефлексивно-созерцательный стиль жизни.